

Mäntsälän kunnan lausunto luonnoksesta valtioneuvoston mielenterveyden edistämisen periaatepäätöksestä

Mäntsälän kunta kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston mielenterveyden edistämisen periaatepäätöksestä.

Mielenterveyden edistäminen

Luonnoksessa valtioneuvoston mielenterveyden edistämisen periaatepäätöksessä on nostettu esille kattavasti mielenterveysstrategiaan kytkeytyviä ohjelmia ja strategioita. Periaatepäätöksen luonnoksen taustaksi on koottu myös ajantasaista tutkittua tietoa väestön mielenterveyden ja itsemurhien nykytilasta. Kunta kuitenkin huomauttaa, että taustoituksesta puuttuu tutkimustieto vähemmistöryhmien ja haavoittuvassa asemassa olevien mielenterveydestä. Kunta esittää, että luonnokseen lisätään tutkimustietoa myös vähemmistöryhmien ja haavoittuvassa asemassa olevien mielenterveyden nykytilasta ja kehityksestä, sillä se tarjoaisi vankempaa pohjaa luonnoksessa esitetyille kyseisiä ryhmiä koskeville toimenpide-ehdotuksille. Kyseisen tiedon lisääminen valottaa laajemmin koko väestön mielenterveyden tilaa.

Mielenterveys pääomana

Kunta pitää tärkeänä tässä osiossa esitettyjä toimenpiteitä. Erityisen myönteistä on toimenpide taiteen ja kulttuurin merkityksen tunnistamisesta osana koko väestön mielenterveyden vahvistamista. Toisaalta pelkästään toimenpiteen merkityksen tunnistaminen ei vielä riitä takaamaan varsinaisia toimia ja resursointia kulttuurin ja taiteen hyödyntämisessä osana mielenterveyden edistämistä.

Yhtenä toimenpiteenä luonnoksessa on, että mielenterveyttä edistetään kuntien ja hyvinvointialueiden hyvinvointityössä poikkihallinnollisena ja sektorirajat ylittävänä verkostotyönä yhdessä järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa. Kuntien ja hyvinvointialueiden välinen yhteistyö kaipaakin kuitenkin nykyisellään tehokkaampaa ja avoimempaa tiedonvaihtoa.

Lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen arjessa

Luonnoksessa todetaan, että hallituksen sosiaaliturvaan, sosiaali- ja terveyspalvelujen ja järjestöjen rahoitukseen kohdistuvien säästötoimien vuoksi suunnitellaan tehtäväksi laaja-alaista arviointia ja seurantaa leikkausten vaikutuksista. Hallituksen kaavailemat leikkaukset tulevat osumaan kipeimmin juuri lapsiperheisiin, nuoriin ja haavoittuvassa asemassa oleviin, mikä osaltaan vesittää hallitusohjelmassa ja lausuttavana olevassa luonnoksessa esitettyjen toimienpiteiden vaikutuksia. Leikkaukset ovat ristiriidassa nuorten erityisaseman korostamisen kanssa, ja vievät pohjaa niiltä hyviltä toimenpiteiltä, joita hallitusohjelmassa ja tässä luonnoksessa on asetettu. Herää kysymys, onko leikkauksista ja periaatepäätöksen toimenpiteistä tehty riittävää ennakkovaikutusten arviointia.

Kunta pitää hyvänä toimenpiteitä lasten ja nuorten tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetuksen edistämisestä sekä häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisemisestä. Näiden lisäksi tulisi kiinnittää huomiota nuorten sukupuolittuneeseen arvojen polarisoitumiseen. Kunta katsoo, että on tarpeen arvioida syitä nykyiselle arvojen eriytymiselle sekä millaisia vaikutuksia sillä on ja tulee olemaan nuorten arjessa ja laajemmin yhteiskunnassa.

On myönteistä, että luonnoksen toimenpiteissä on kiinnitetty huomiota lasten ja nuorten liikunnan, liikkumisen ja harrastamisen edistämiseen olennaisena osana mielenterveyden edistämistä. Toisaalta samaan aikaan hallituksen kaavailemat leikkaukset ajavat erityisesti pienituloisia perheitä sekä myös harrastustoimintaa tarjoavia yhdistyksiä ja seuroja ahtaalle. Tuoreimman nuorisobarometrin mukaan yhä useampi nuori jättäytyy pois harrastuksista taloudellisen tilanteen takia. Samaan aikaan järjestöjen kulut ovat kasvaneet ja niiden toimintaedellytykset heikkenevät järjestöihin kohdistuvien leikkausten vuoksi, eikä kuntien myöntämät avustukset riitä kompensoimaan kasvaneita menoja. Nykyinen kehityskulku on ainakin osalla liikuntaseuroista heikentänyt mahdollisuuksia järjestää avointa ja maksutonta harrastustoimintaa ja ryhmiä. Samanaikaisesti maksullisen harrastustoiminnan maksuja on ollut välttämätöntä nostaa, mikä edelleen heikentää monien perheiden nuorten mahdollisuutta päästä mieluisan harrastuksen pariin.

Kunta pitää hyvänä toimenpiteenä yhteistyössä tehtävän ehkäisevän päihdetyön laaja-alaista valistustyön lisäämistä, ja mielenterveyden tuen huomioon ottamista osana tätä työtä. Päihdekasvatus ja valistustyö tulee aloittaa riittävän ajoissa, sillä jo alakoululaisten tiedetään olevan kiinnostuneita päihteistä, ja kouluterveyskyselyn tulosten mukaan sähkötupakan käyttö on yleistynyt myös 4. ja 5. luokkalaisilla.

Toimenpide-ehdotus kuntien nuorisotyön ja opiskeluhuollon toimijoiden yhteistyön vahvistamisesta ei yksinään ole riittävä toimenpide tukemaan oppilaiden mielenterveyttä arjessa. Nykyisellään opiskeluhuollon palvelut eivät kaikissa kunnissa pysty vastaamaan tukea tarvitsevien oppilaiden syventyneeseen tuen tarpeeseen. Erityisesti koulupsykologin, koululääkärin ja kuraattoripalveluiden saatavuudessa on merkittäviä puutteita ja isoja alueellisia eroja. Tarvitaan toimenpiteitä vahvistamaan näiden palveluiden saatavuutta erityisesti alueilla, joissa on eniten vajausta ja vaikeuksia saada osaavia työntekijöitä ja resursseja palkata.

Mielenterveysoikeudet

Perustuslain 19 §:n mukaan julkisen vallan tulee turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Kuitenkin tiedetään, että mielenterveyspalvelujen saatavuus on ollut heikkoa jo pitkään, eivätkä ne nykyisellään riitä turvaamaan oikeutta terveyteen ja riittäviin palveluihin. Kunta esittää, osioon lisätään toimenpide kohtuuhintaisen ja laadukkaiden mielenterveyspalveluiden saatavuuden lisäämiseksi erityisesti niillä alueilla, joilla palvelut ovat alimitoitettuja tarpeeseen nähden.

Kunta on erityisen huolissaan lapsiperheisiin ja nuoriin kohdistuvista hallituksen leikkauksista, sillä ne jättävät joukon nuoria juuri niiden palvelujen ulkopuolelle, joilla on keskeinen merkitys esimerkiksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Järjestöihin kohdistuvat leikkaukset puolestaan uhkaavat heikentää järjestöjen tekemää ennaltaehkäisevää hyvinvoinnin ja mielenterveyden edistämistyötä.

On hyvä, että mielenterveysoikeuksien ”Meneillään oleva kehittäminen” -osiossa on nostettu esille vähemmistöryhmiä ja heikommassa asemassa olevia. Meneillään olevien kehittämistoimien esittelyt puuttuvat kokonaan samoin hallituskirjaukset tai mitä tosiasiasa asioiden eteen on tehty. Ei riitä, että esimerkiksi vain mainitaan ennen nykyistä hallitusta voimaan tullut uudistettu yhdenvertaisuuslaki, vaan tähän osioon tulisi sisällyttää tietoa siitä, miten kyseisen lain toteuttamista tullaan edistämään tai missä tällä hetkellä on puutteita lain toteutumisessa. Kunta pitää kuitenkin hyvänä vähemmistöryhmiin ja heikommassa asemassa oleviin kohdistuvia toimenpiteitä. Koko väestön mielenterveyden edistämisen näkökulmasta yhdenvertaisuuslain mukainen positiivinen erityiskohtelu on välttämätöntä. Tärkeitä ovat myös yleistasoisemmat toimenpiteet, jotka koskevat yhtäläisesti kaikkia.

Ihmisten tarpeiden mukaiset, laaja-alaiset palvelut

Luonnoksessa meneillään olevan kehittämisen osiossa tuodaan esille vuoden 2023 pyöreän pöydän keskustelun asiantuntijoiden ratkaisuehdotuksia mielenterveysstrategian mukaisten palvelujen kansallisen toimintamallin aikaansaamiseksi. Näitä olivat esimerkiksi selkeät alueelliset hoitoketjut asianmukaisine näyttöön perustuvine menetelmineen ja sitä tukeva henkilöstörakenne ja porrasteinen psykoterapiakoulutus, hoitoon pääsy matalalla kynnyksellä, mielenterveyden hoidon kytkeminen ennaltaehkäiseviin palveluihin sosiaali- ja terveyskeskuksessa ja että nykyistä paremmin tulee huomioida vaikeimmin sairaat ja heidän palvelujensa tarve. Lisäksi tuotiin esille akuutteina ongelmina vaikea psykiatriapula ja muu henkilöstön vajaus erikoissairaanhoidossa.

Kunta esittää huolensa siitä, että näitä edellä mainittuja ratkaisuja ja haasteita ei kuitenkaan olla nostettu esille periaatepäätöksen luonnoksen toimenpiteisiin. Kun puhutaan ihmisten tarpeen mukaisista ja laaja-alaisista palveluista, ei voida unohtaa perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon roolia. Niiden tulee näkyä myös toimenpiteissä tässä osiossa.

Hyvä mielenterveysjohtaminen

Mielenterveystyön kehittäminen ja johtaminen kulkevat käsikädessä. Johtaminen sopeuttaa organisaatiot ja niiden toiminnat mielenterveyteen vaikuttaviin ajankohtaisiin ilmiöihin ja talouden realiteetteihin sekä valmistelee ne kohtaamaan tulevaisuuden haasteet. Kunta näkee, että johtamisen tulee tukeutua ajantasaiseen tutkimus tietoon ja teknologiaan sekä indikaattoritieto on arvioitavissa.

Itsemurhien ehkäisy

Kuten muissakin osioissa, myös itsemurhien ehkäisyn toimenpiteissä nostetaan esille järjestöjen rooli ja tärkeä merkitys. Kuitenkin samaan aikaan tehdään merkittäviä leikkauksia järjestöjen rahoitukseen ja sitä kautta heikennetään järjestöjen toimintaedellytyksiä sekä mahdollisuuksia pitää yllä ennaltaehkäisevää toimintaa ja kriisiapua nykyisellä tasolla, mikä sekään ei vielä riitä vastaamaan kaikkeen tarpeeseen.

Liikenteessä ja raideliikenteessä tapahtuvat itsemurhat ja itsemurhayritykset koskettavat aina laajempaa joukkoa ihmisiä, ja on hyvä, että asia on huomioitu luonnoksessa. Toisaalta tähän liittyvät toimenpiteet ylikorostuvat suhteutettuna koko muuhun periaatepäätöksen luonnokseen.

Tiivistelmä sisällöstä

Luonnoksessa valtioneuvoston mielenterveyden edistämisen periaatepäätökseksi on nostettu esille hyviä ennaltaehkäisyyn pyrkiviä toimenpiteitä.

Monessa osiossa korostetaan järjestöjen merkitystä ja tärkeää roolia mielenterveyden edistämisessä. Järjestöjä koskettavat hyvät toimenpiteet uhkaavat kuitenkin vesittyä järjestöihin kohdistuvien massiivisten leikkausten kanssa.

Kunta korostaa kaikkien toimijoiden yhteistyön tärkeyttä sekä tarvetta toimenpiteiden kokonaiskoordinaatiolle ja laajan yhteisen näkemyksen luomista mielenterveyden edistämisestä.